

Право конкуренције

Монопол и

МОНОПОЛСКО ПОНАШАЊЕ

Борис Беговић

18.10.2018.

begovic@ius.bg.ac.rs

Монопол и монополско понашање

- Дефинисање појма монопола
- Монополско понашање
- Узроци монопола
- Ефекти монопола на друштвено благостање
- Природни монопол
- Економска регулација и право конкуренције

Дефинисање монопола

- Постоји само један субјекат на страни понуде (произвођач, односно продавац)
- Два додатна потребна услова:
  - Постојање хомогеног производа, односно непостојање блиских супститута
  - Постојање баријера уласку – прихвата се шира, харвадрска дефиниција
  - Слободан улазак доводи до контестибилног тржишта
- Колоквијална употреба термина “МОНОПОЛ”

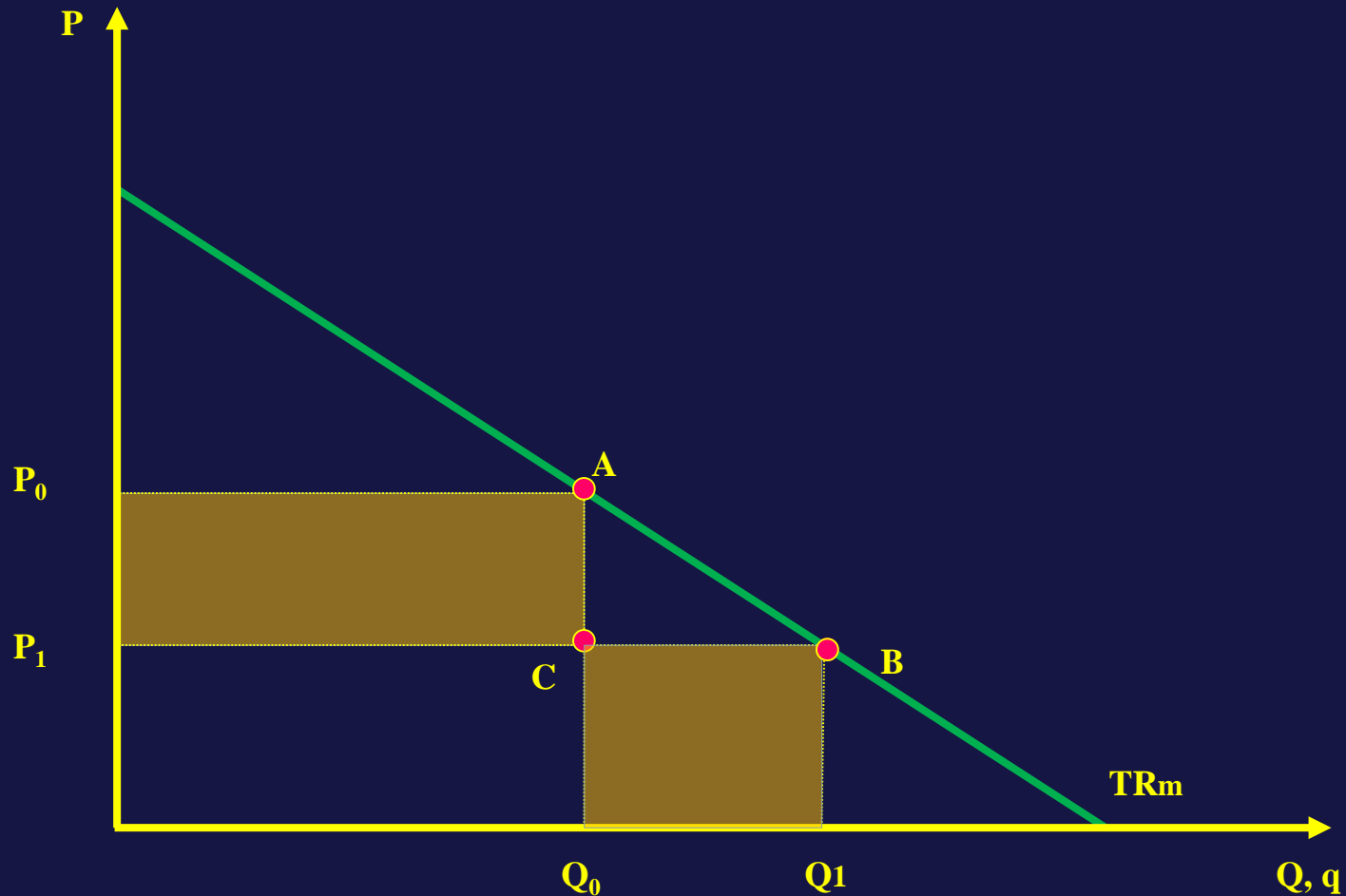
Монополско понашање

- Максимизација профита (као у општем случају)
- Савршена конкуренција ствара савршену еластичност резидуалне тражње
- Монополиста се суочава са целокупном тражњом
- Резидуална тражња је једнака тржишној – монополиста се суочава са негативно нагнутом кривом тражње.

Негативно нагнута крива тражње

- Продајна цена више није параметарска величина
- Свака пословна одлука монополисте неминовно утиче на промену цене
- Уколико монополиста жели да повећа обим продаје, то може да учини само уколико све производе понуди по нижој цени
- Уколико монополиста подигне цену, умањиће обим своје продаје.

Промене цене и продате количине при монопољу

Максимизација профита

- Монополиста максимизује профит који присваја, а то чини тако што бира онај обим производње при коме су гранични приходи једнаки граничним трошковима.
- Исто начело као у условима савршене конкуренције
- Гранични приход монополисте увек је нижи од просечног прихода, што значи од продајне цене.

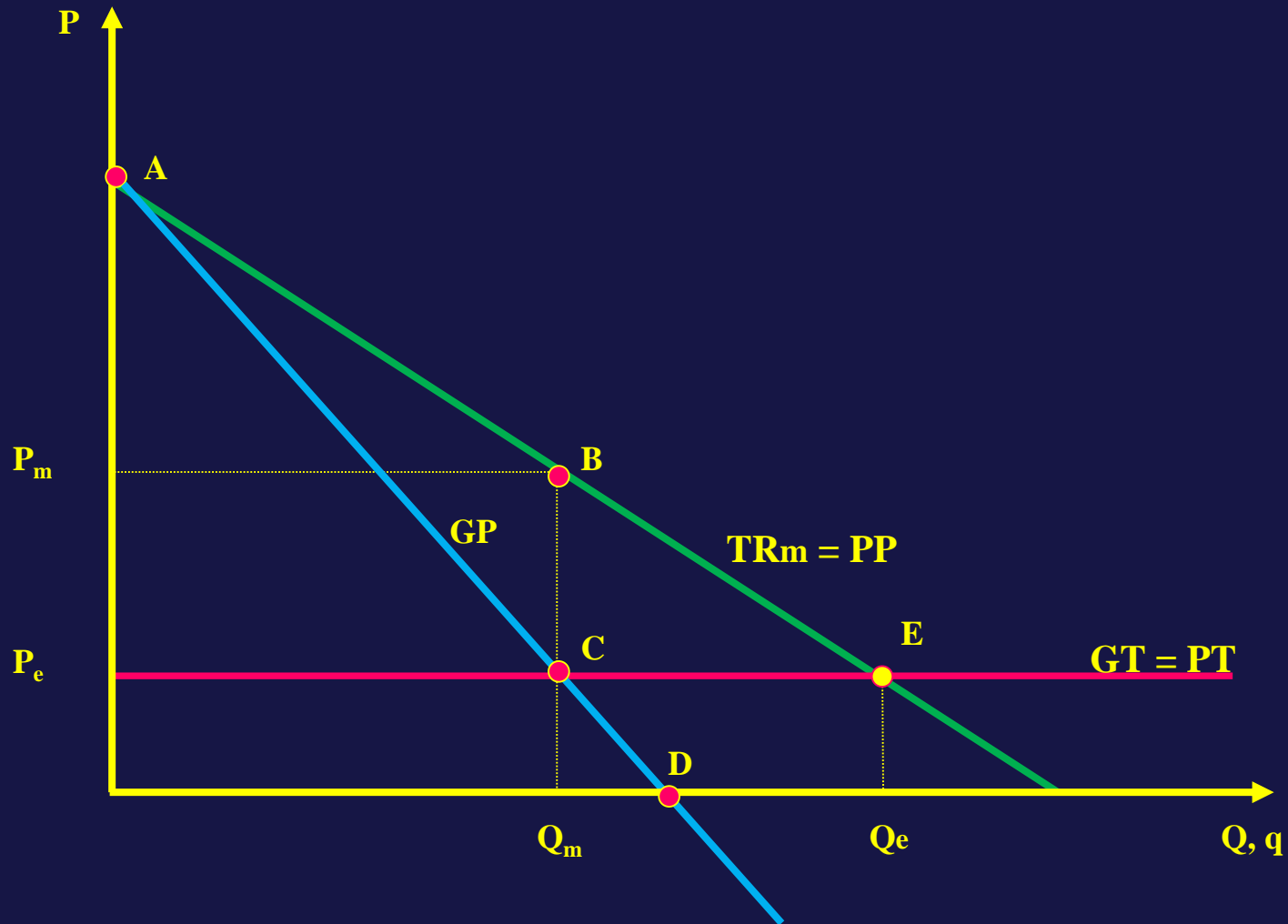

Монополска равнотежа

- Монополску равнотежу одликује равнотежна цена која је увек виша од граничних трошкова.
- Будући да монополиста наплаћује цену која је виша од граничних трошкова, одговарајући равнотежни обим производње није економски ефикасан.
- Алокативна ефикасност подразумева изједначавање цене и граничних трошкова.

Тржишна равнотежа при монополу

Лернеров индекс

- Разлика цене и граничних трошкова показује тржишну моћ монополисте
- Та разлика мора бити одржива
- Тржишна моћ се мери Лернеровим индексом тржишне моћи (Z).

$$Z = (p - GT) / p$$

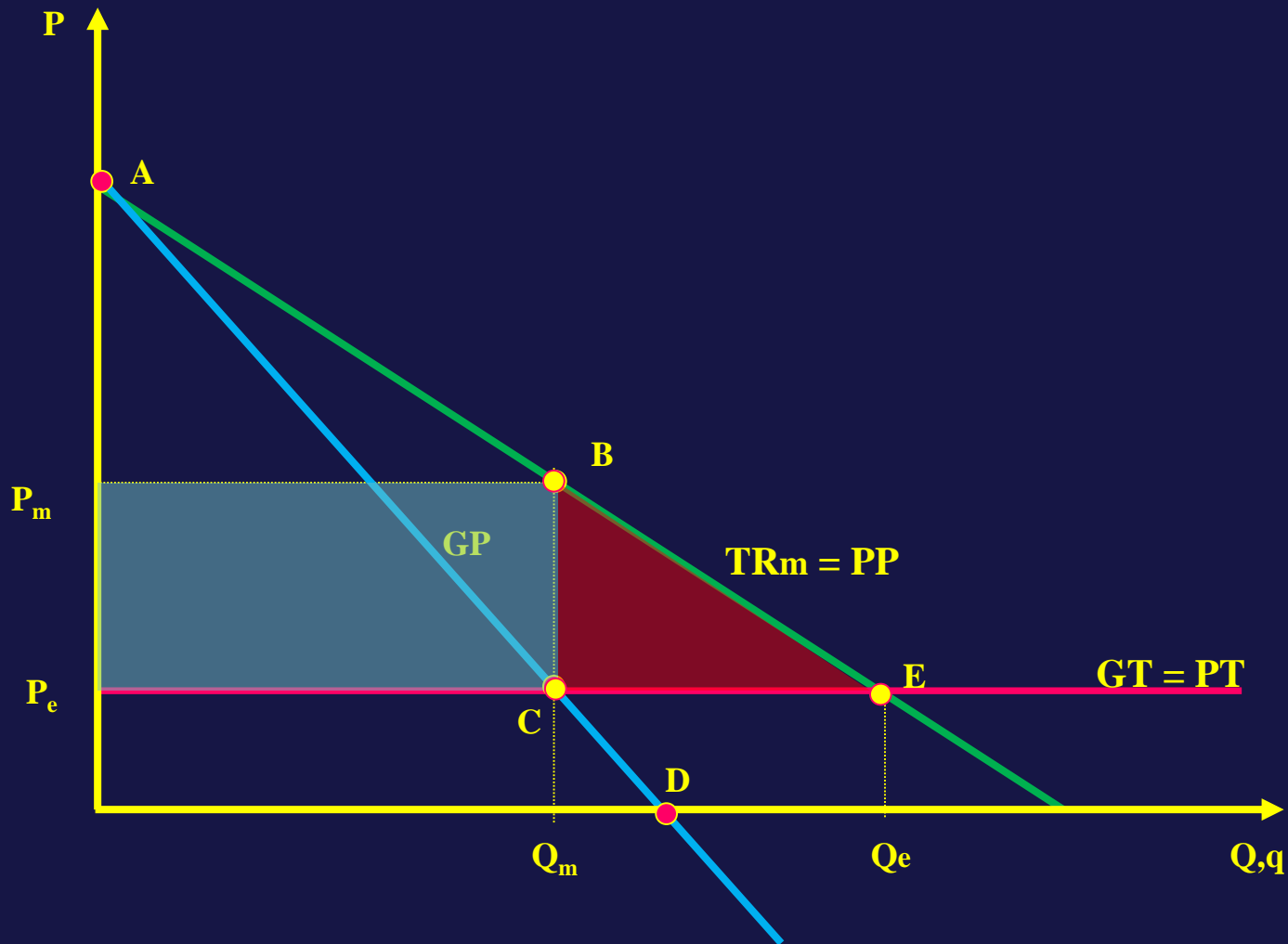
Узроци постојања монопола

- Узроке монопола најлакше је сагледати на основу баријера уласку на неко тржиште
  - (1) апсолутне предности у погледу трошкова једног произвођача, услед супериорне технологије
  - (2) контрола кључног инпута за одређену производњу
  - (3) пословне стратегије елиминисања конкурената
  - (4) правне баријере уласку на тржиште укључујући и патентну заштиту и
  - (5) постојање економије обима која конкуренцију чини неодрживом – случај природног монопола.

Друштвени трошкови монопола

- Ефекти монопола на друштвено благостање:
  - (1) алокативна неефикасност, услед цена које су више од граничних трошкова;
  - (2) производна (X) неефикасност, услед просечних трошкова који су виши од најнижих доступних
  - (3) динамичка неефикасност, услед успореног техничког прогреса и недовољно иновација
  - (4) расипања ренте, непродуктивног инвестирања у различите активности које произвођач предузима како би стекао и одржао монополску позицију, а које стварају додатне трошкове.

Алокативни губитак благостања

Грешке у закључивању

- Однос економског профита и монопола
- Прва грешка: уколико неко присваја економски профит, то доказује да је монополиста и да се монополски понаша
- Друга грешка: сваки монополиста, односно онај ко се монополски понаша присваја економски профит
- Алокативна неефикасност и мали губитак благостања

Производна неефикасност

- Просечни (ендогени) трошкови виши су од најнижих доступних, будући да нема конкурентског притиска
- Неодговарајући подстицаји, иако се ради о максимизацији профита
- Агенцијски проблем: различити мотиви принципала и агента, појачано асиметријом информација
- Информациони проблем: спознаја најнижег ниво ендогених трошкова – нема репера

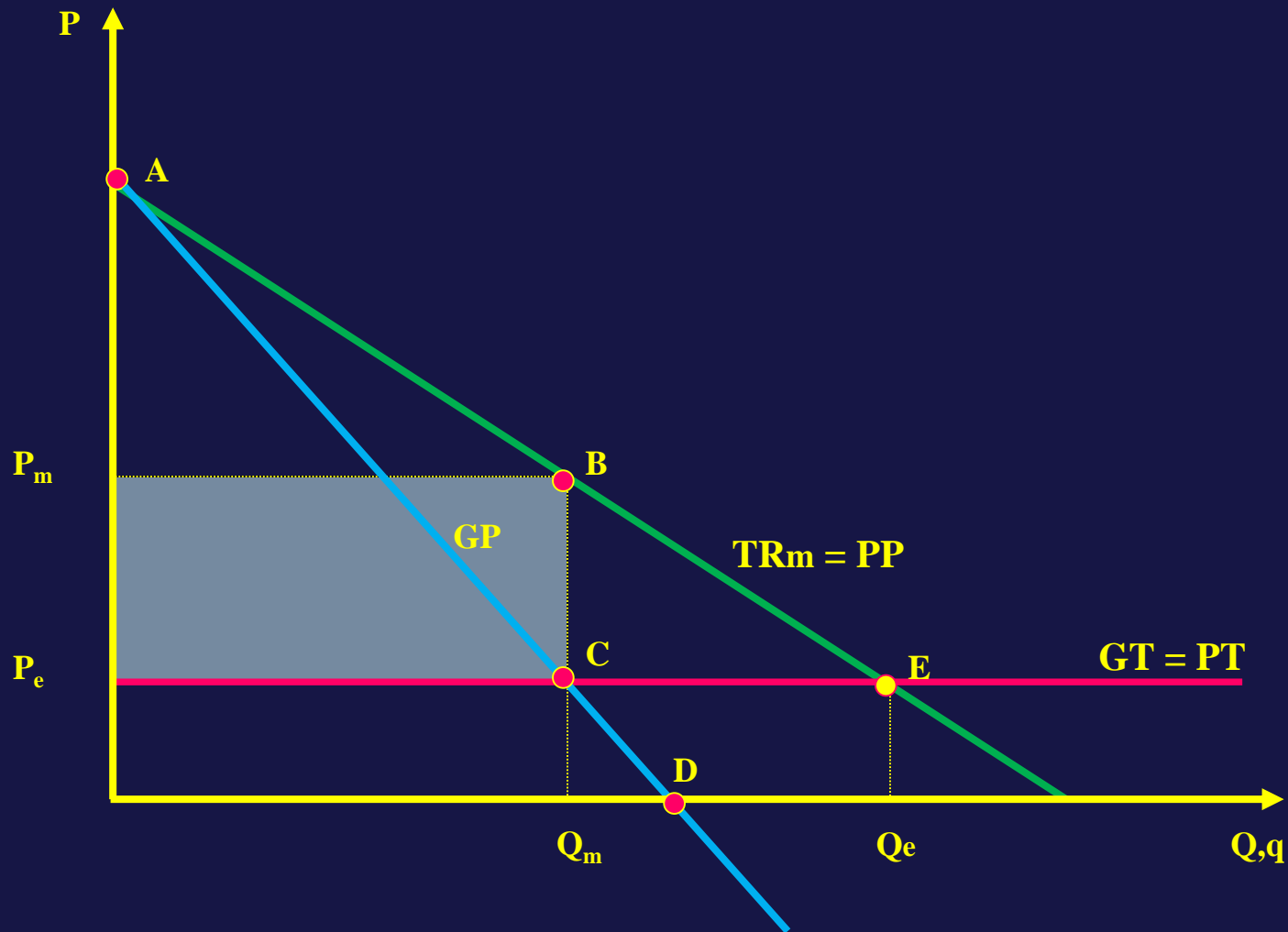

Динамичка неефикасност

- Везана је за технолошки прогрес, који је последица улагања у истраживање и развој
- Недостатак конкурентског притиска умањује подстицаје за таква лагања
- Могућност стицања монополског положаја увећава подстицаје за таква улагања
- Заштита интелектуалне својине
- Противречни ефекти, па се поставља питање оптималног трајања те заштите

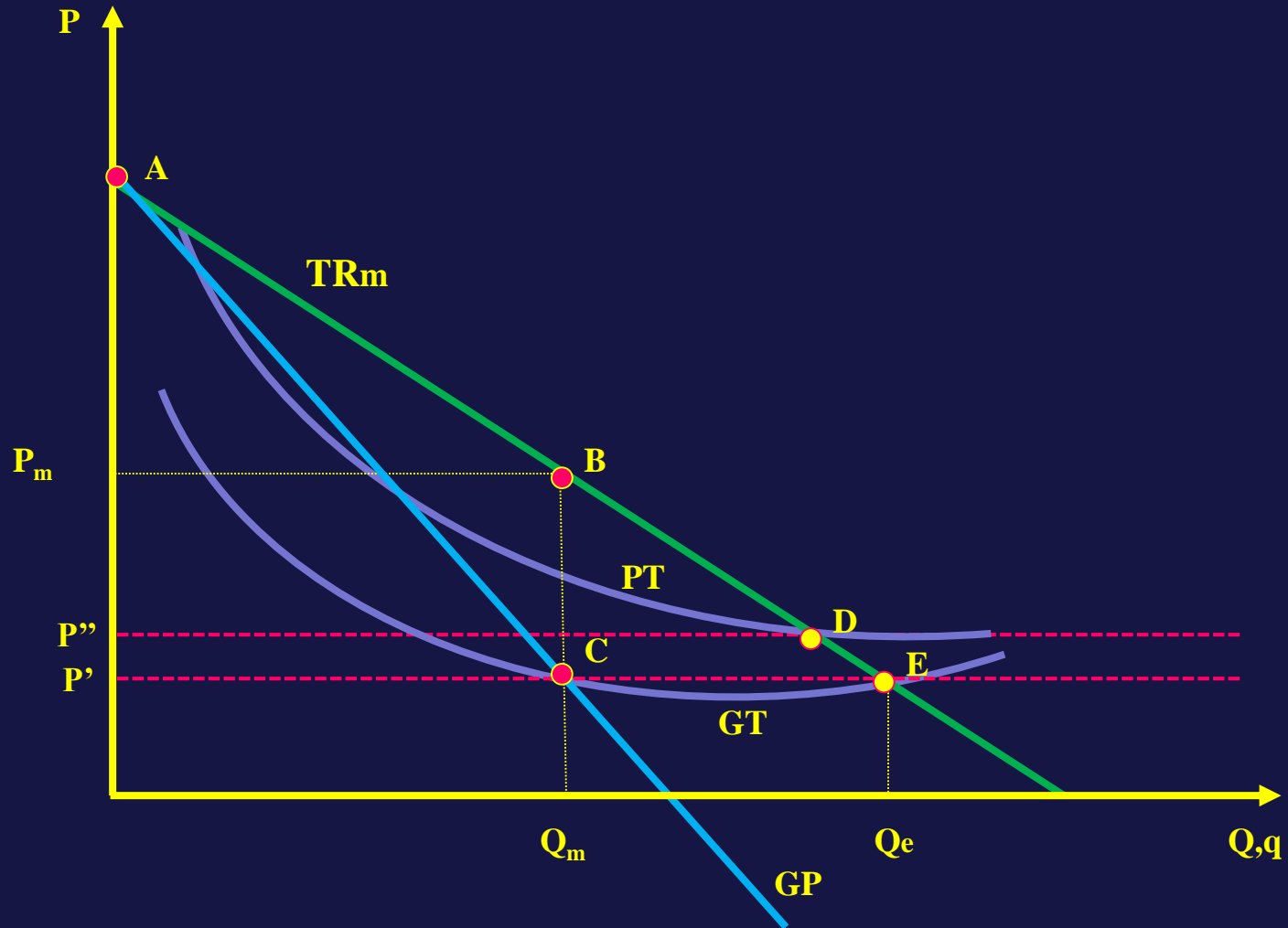
Конкуренција за стицање монопола и расипање ренте

Природни монопол

- Природни монопол се јавља уколико постоје опадајући просечни трошкови
- Субадитивности функције трошкова
- Конкуренција у тим условима није одржива
- Конкуренција у тим условима није пожељна са становишта друштвеног благостања
- Не треба штитити конкуренцију

Равнотежа у случају природног монопола

Проблем цене у природном монопољу

- Алокативна ефикасност подразумева изједначавање цене и граничног трошка
- Постизање такве ефикасности доводи до тога да је цена нижа од просечног трошка, што значи да монополиста бележи губитак (укупни трошкови су већи од укупних прихода)
- Губитак условљава да производња није одржива, предузеће не може да опстане
- Различита решења проблема: најбоље су нелинеарне, односно двокомпонентне цене

Природни монопол: сектори

- Најчешће налазе у инфраструктурним делатностима, у којима постоје високи фиксни трошкови,
- Што је мања тражња, то је вероватније постојање природног монопола и ван инфраструктурних делатности.
- Развој технологије укинуо је природне монополе у неким делатностима (на пример, телекомуникације).
- Раст тражње може да има исти ефекат.

Економска регулација (природног) монопола

- Економска регулација (природног) монопола представља регулисања пословања специфичног предузећа (регулација продајне цене или количине и томе слично).
- Пре спровођења ове политике неопходно је утврдити:
  - Да ли је заиста реч о природном монополу?
  - Да ли постоје супститути ?
  - Да ли постоји могућност сегментације предузећа?
  - Да ли постоје услови за успостављање конкуренције за стицање монопола на датом подручју (тржишту)?

Облици економске регулације

- Три основне могућности у погледу метода економске регулације јесу:
  - (1) јавно предузеће (имплицитна регулација),
  - (2) регулација заснована на контроли профитне стопе
  - (3) регулација заснована на подстицајима.
- Разлике у погледу извесности (временске конзистентности регулатора)